

П. І. ЧУЛАКОВ

НЕОБХІДНІСТЬ РОЗРОБКИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Розглянуто необхідність розробки регіональної державної політики розвитку легкої промисловості, а також позитивний досвід Чернівецької області в розвитку підприємств легкої промисловості. Виділено основні завдання розробки регіональної державної політики розвитку легкої промисловості.

The necessity of development of regional state policy of development of light industry is considered in the article. Positive experience of the Chernivetskiy region is considered in development of enterprises of light industry. Selected basic tasks of development of regional state policy of development of light industry.

На сьогодні виникла необхідність радикальних ринкових перетворень, створення (збереження) єдиного ринкового простору, формування регіональних ринків, розвиток місцевого самоврядування, що гостро поставило питання про поглиблене вивчення регіональних комплексів у всьому їх різноманітті. Регіональні відмінності в соціально-економічній ситуації можна умовно поділити на чинники об'єктивні (рівень розвитку регіону, його спеціалізація і структура господарства, економіко-географічне розташування тощо) і суб'єктивні (політика влади всіх рівнів щодо регіону, підприємницька активність населення, підтримка або протидія реформуванню, зміна потоків міграції тощо).

Виходячи з державної програми розвитку легкої промисловості, актуальним стає необхідність розробки регіональної державної політики розвитку легкої промисловості.

Мета статті – дослідження необхідності розробки регіональної державної політики розвитку легкої промисловості.

Промислова політика завжди була важливим фактором державного регулювання економіки. Її основні положення схвалені Указом Президента України “Про Концепцію державної промислової політики” [2], яка знайшла втілення в Державній програмі розвитку промисловості на 2003 – 2011 рр., затвердженій Постановою Кабінету Міністрів України [1]. До основних законодавчих актів, що регулюють розвиток легкої промисловості, слід назвати Закон України “Про державні цільові програми” від 18 березня 2004 р. на базі якого розроблено Концепцію Державної цільової програми розвитку легкої промисловості на період до

2011 р. Наступним кроком у державному регулюванні розвитку легкої промисловості стало прийняття у 2006 р. Концепції Державної програми розвитку легкої промисловості до 2011 р. [4]. Основні елементи державного регулювання розвитку легкої промисловості наведено на рисунку.

Програмні методи управління економікою реалізуються органами державної влади України. Згідно Концепції Державної цільової програми розвитку легкої промисловості на період до 2011 року метою даної програми є розвиток вітчизняного комплексу підприємств легкої промисловості, здатного забезпечити насичення внутрішнього ринку високоякісними товарами та конкурентоспроможність вітчизняних товарів на зовнішньому ринку.

Основними завданнями розвитку легкої промисловості названо такі [5]:

- визначення довгострокової стратегії розвитку підприємств легкої промисловості усіх форм власності з урахуванням вимог та стандартів СОТ;

- удосконалення форм і методів державного управління легкою промисловістю;

Рисунок. Модель елементів державного регулювання розвитку легкої промисловості

- створення умов для сталого розвитку внутрішнього ринку і експорту вітчизняних товарів;

- визначення державних і регіональних пріоритетів розвитку підгалузей легкої промисловості та їх науково-технічного забезпечення;
- створення умов для запровадження нових технологій і устаткування з поліпшеними техніко-економічними показниками, максимального використання потужностей підприємств;
- формування і реалізація інноваційної моделі розвитку зі зміцненням матеріально-технічної бази.

Стратегія розвитку легкої промисловості ґрунтується на максимальному використанні потужностей підприємств усіх форм власності, оснащенні їх сучасним устаткуванням та впровадженні високоєфективних технологій, використанні власних сировинних ресурсів, їх глибокій переробці.

При формуванні промислової політики України, зокрема, політики розвитку легкої промисловості, не можна обійти увагою той факт, що вона надзвичайно різноманітна як з економічного, так і з соціально-політичного погляду. Українські регіони поводяться по-різному не лише в територіальному, а й у часовому розрізі, постійно змінюючи тенденції та вектори своєї політики.

У рамках структурної та регіональної політики щодо вимог ЄС слід виділити три основні програмні цілі, які спрямовані на стимулювання розвитку легкої промисловості в регіонах:

1. Сприяння розвитку та структурному вирівнюванню відсталих регіонів.
2. Трансформація регіонів, що потерпають від промислового спаду.
3. Стимулювання розвитку та структурного вирівнювання промислових районів.

На сьогодні в Україні, через нерівномірне розміщення продуктивних сил, унаслідок природних та історичних особливостей її розвитку обсяг продукції легкої промисловості на душу населення відрізняється по областях більше ніж у 10 разів: найбільший – у Житомирській, найнижчий – у Волинській області.

У цьому контексті доцільно проаналізувати результати економічного експерименту, який проводився з 1 липня 1999 р. до 1 липня 2001 р. на підприємствах легкої та деревообробної промисловості Чернівецької області.

Вибір виробництв саме легкої та деревообробної промисловості був зумовлений наявністю на цих підприємствах професійно підготовлених кадрів, близькою перспективою підвищення їх експортного потенціалу, налагодженими коопераційними поставками сировини, а також більш високою швидкістю обігу капіталу та меншою капіталомісткістю, порівняно з іншими галузевими виробництвами, зокрема з електронною галуззю, що є в Чернівцях.

Основні умови та порядок проведення економічного експерименту

визначені Законом України “Про економічний експеримент щодо стабілізації роботи підприємств легкої та деревообробної промисловості Чернівецької області” від 13 січня 2000 р. № 1375 [5].

З метою створення умов для відновлення, стабілізації та технічного переоснащення виробництва, збільшення обсягу випуску конкурентоспроможної продукції на підприємствах – учасниках економічного експерименту на період з 1 липня 1999 р. до 1 липня 2001 р. цим законом запроваджено:

- єдиний податок з обсягу продажу товарів (робіт, послуг) та інших доходів замість восьми основних податків, що сплачуються промисловими підприємствами за чинною системою оподаткування. При збереженні середнього ступеня додаткового навантаження, передбаченого чинною системою оподаткування, єдиний податок має прозору базу оподаткування, простий у справлянні, зацікавляє підприємства у зростанні прибутків, носить стимулюючий характер. Запровадження єдиного податку забезпечує значне спрощення обліку, звітності, податкового адміністрування. Механізм справляння єдиного податку дозволяє підприємствам-постачальникам видавати податкові накладні для споживачів, не обмежуючі права споживачів на отримання податкового кредиту з ПДВ;

- надання відстрочки зі сплати єдиного податку терміном до 90 днів, що дає підприємствам змогу поповнити обігові кошти;

- право підприємства на надання органами митного контролю податкового векселя терміном на 90 днів без авалю банку на суму ПДВ, яка нарахована при ввезенні товарів для власних виробничих потреб. Звільнення від обкладення ПДВ операції з увезення підприємствами імпортного обладнання, яке не виробляється в Україні, для власних виробничих потреб.

При розробці проектних умов експерименту, з метою зменшення впливу можливих негативних наслідків, урядом було прийняте рішення провести його в Чернівецькій області, обсяг промислового виробництва якої становить лише 1,4 % від загальнодержавного.

Чернівецькою облдержадміністрацією було визначено учасників експерименту: 21 підприємство легкої та 11 підприємств деревообробної промисловості. Підприємства легкої промисловості – учасники експерименту – виробляють 94 % продукції легкої промисловості області і 1,3 % всієї продукції легкої промисловості України. На початок експерименту вісім з них перебували у стані глибокої кризи і стагнації, практично не працювали, а 11 підприємств були збитковими.

За результатами експерименту, темп зростання обсягів виробництва склав 137,9 % за I рік експерименту та 147,8 % за II рік проходження експерименту. Разом за період проходження експерименту вироблено у 2,9 рази більше товарної продукції, ніж за рік до запровадження

експерименту.

Експеримент допоміг таким підприємствам-учасникам, як АТ “Трембіта”, АТ “Мальва” стати не тільки лідерами в легкій промисловості України, але й вийти зі своєю торговою маркою за кордон.

За час проходження експерименту з кризового стану вийшло сім підприємств легкої промисловості.

Під час проходження економічного експерименту значно зросли як обсяги експортних операцій, так і їхня питома вага в загальних обсягах продажу. Кількість підприємств-експортерів збільшилося з дев'яти до 11. Обсяги експортних операцій зросли за період експерименту у 1,79 рази. Питома вага експорту в загальних обсягах продажу зросла з 23 до 29,9 % за I рік та до 34,8 % за II рік проходження експерименту.

Сумарний прибуток підприємств – учасників експерименту збільшився за I рік експерименту у 1,82 рази, а за II рік його проходження – у 1,57 рази. Зниження приросту прибутку II році експерименту пояснюється зупинками виробництва у зв'язку з реконструкцією на низці підприємств, зростанням затрат у зв'язку з підвищенням цін на енергоносії та зарплати працівникам. Тоді ж було зафіксовано стійке зниження сумарної збитковості підприємств. Співвідношення прибуток/збиток з негативного (0,8) стало позитивним (7,6).

Зростання прибутків стимулювало проведення технічного переозброєння та модернізації виробництва. Якщо за рік перед запровадженням експерименту на ці заходи було витрачено 0,75 млн грн, то за I рік експерименту – 9,17 млн грн (у 12,2 рази більше), а за II рік – 5,46 млн грн (у 7,3 рази більше). Питаннями реконструкції займалося 11 підприємств, тобто третина учасників експерименту. За час експерименту із загальних витрат на реконструкцію спрямовано 58,7 % отриманого прибутку, тоді як за рік до його запровадження – лише 13,1 % прибутку.

Реконструкція виробництв супроводжувалася створенням нових робочих місць. Якщо за рік до запровадження експерименту було створено 43 робочих місця, то за I рік дії експерименту – 204 робочих місця, а за II рік – 322 робочих місця.

Сплата податків і зборів збільшилася за I рік – на 17,8 %, а за II рік – наполовину, порівняно з роком перед запровадженням експерименту. Єдиного податку сплачено за I рік експерименту на 3 % більше, за II рік – на 23,1 % більше, аніж було сплачено податків за рік перед запровадженням експерименту, включених до складу єдиного податку.

Отже, на основі розглянутого економічного експерименту розвитку підприємств легкої промисловості важливою умовою ефективної реалізації державних регіональних програм має бути формалізована інформаційна система, що містила б інформацію двох видів: про соціально-економічний стан регіонів та моніторинг ефективності прийнятих рішень з можливістю коригувати заходи.

Реалізація в межах державної регіональної політики програми допомоги розвитку легкої промисловості має супроводжуватись переглядом існуючих регіональних програм та узгодження загальнодержавних програм із регіональними програмами і скасуванням безсистемно наданих пільг.

Щоб адаптуватися до нових економічних умов, необхідний системний аналіз діяльності регіонів, включаючи особливості і специфіку перебудови регіональних структур і їхньої роботи в нових політичних, організаційних та економічних умовах. Для вирішення комплексу завдань регіонального розвитку державні органи влади мають у своєму розпорядженні такі засоби впливу:

1) пряма участь держави у створенні й удосконаленні інфраструктури регіону;

2) адміністративні заходи обмежувального та заохочувального характеру.

Пряма державна участь у створенні виробничої й соціальної інфраструктури в регіоні здійснюється як за допомогою прямих державних асигнувань у господарську діяльність, так і шляхом участі держави в товариствах зі змішаною формою власності. Крім того, держава впливає на розміщення виробництва в регіонах шляхом фінансування особливо важливих підприємств і промислових комплексів [3].

Державна підтримка легкої промисловості регіону повинна здійснюватися на основі таких принципів:

– поєднання інтересів держави та підприємств легкої промисловості регіону;

– розвиток конкуренції на товарних ринках регіону;

– надання державної підтримки підприємствам регіону на основі пріоритетів відповідно до концепції розвитку легкої промисловості і програми розвитку легкої промисловості;

– поєднання фінансових і нефінансових засобів державної підтримки.

Регіональна система управління повинна забезпечувати:

– удосконалення територіальних економічних пропорцій розвитку легкої промисловості на основі наукового обґрунтування кращих варіантів пропорційності її структури по регіонах і визначення економічної ролі цих регіонів у територіальному поділі суспільної праці;

– виявлення нових соціально-економічних і науково-технічних факторів, що визначають сучасну та майбутню спрямованість у розміщенні легкої промисловості;

– пошук науково обґрунтованих співвідношень у системі “людина – виробництво – природа”, що визначає раціональну організацію природного середовища в регіонах і економічних районах на основі розміщення виробництва по території України і нових методів виробничої

технології, що зберігають природне середовище.

Одним з найважливіших завдань обласних державних адміністрацій є створення умов для взаємодії стійких економічних структур при роботі на ринках. Наявність ринкових ніш залежить від купівельної спроможності населення. Таким чином, одне із завдань адміністрації полягає в забезпеченні умов зростання купівельної спроможності населення.

Величезне значення у створенні умов для просування товарів легкої промисловості на ринки відіграє малий і середній бізнес. Його представники несуть основний тягар структурного розвитку в умовах ринку. Їх нагромадження на розвиток власного бізнесу спрямовуються, на відміну від коштів населення, у фінансування окремих економічних проєктів і програм. Отже, адміністрації регіонів і міст повинні створювати можливості для розвитку малого й середнього бізнесу і сприяти формуванню механізмів з ефективного використання нагромаджених ними коштів в інвестиційних процесах.

Основою концепції регіонального управління розвитком легкої промисловості є:

- децентралізація влади, надання значних самостійницьких повноважень регіонам;

- розробка спільних стратегій розвитку легкої промисловості країни та регіонів з урахуванням можливості використання власного природно-ресурсного потенціалу, обміну із сусідніми регіонами;

- координація довгострокових регіональних програм, стратегічних цілей, регіональної політики.

Перед регіональною державною системою управління на сьогодні стоять такі актуальні завдання:

- збереження і розвиток науково-технічного та промислового потенціалу;

- оптимізація структури легкої промисловості регіонів, стимулювання створення й виробництва конкурентоспроможної продукції, стимулювання виробництв, що здійснюють розробку і впровадження наукоємних і ресурсоощадних технологій, які б відповідали світовим стандартам якості;

- розвиток підприємств малого й середнього бізнесу, у тому числі на базі реструктуризованих виробництв промислових підприємств, створення нових робочих місць;

- стимулювання розміщення на підприємствах легкої промисловості регіону замовлень для регіону і державних потреб, захист інтересів малих товаровиробників і розширення їхніх зв'язків на міжнародному, загальноукраїнському і регіональному ринках товарів, розвиток споживчого ринку товарів народного споживання;

- запобігання негативним соціальним наслідкам і пом'якшення їх впливу на населення області в ході реформ на підприємствах легкої

промисловості;

- модернізація виробничого потенціалу підприємств легкої промисловості на основі високоефективної технологічної бази;

- формування адекватного новим умовам механізму господарювання з урахуванням форм власності;

- створення сприятливих умов для залучення інвестицій у легку промисловість;

- створення умов для утворення й функціонування прогресивних організаційних форм вертикальної та територіальної інтеграції господарюючих суб'єктів.

В умовах обмеженості прямих методів впливу на розвиток галузей постає проблема виявлення конкретних об'єктів адресної підтримки, наприклад у вигляді надання коштів з міського бюджету на основі їхньої поворотності з гарантією ефективності підтримуваних проектів. Адміністрація міста має у своєму розпорядженні важелі впливу на функціонування і розвиток підприємств легкої промисловості, такі як:

- квотування робочих місць для осіб, що потребують соціального захисту;

- надання бюджетних позик;

- установа різних пільг;

- проведення взаємозаліків між підприємствами міста і міським бюджетом;

- розробка та реалізація міських програм зайнятості населення, підтримка малого й середнього підприємництва, підтримка соціально значущих підприємств, конверсія, упровадження наукових і проектно-конструкторських розробок на підприємствах міста.

До завдань місцевих органів влади входить також захист інтересів місцевих товаровиробників, лобювання регіональних інтересів перед державними структурами управління. В умовах економічної самостійності регіонів при їх нераціональній спеціалізації промисловості, різної забезпеченості природними ресурсами, а також при диференціації розвитку економічного потенціалу, вирішення стратегічних промислових, соціальних, екологічних та інших завдань вимагають взаємної кооперації регіональних систем управління в межах території. Тісна взаємодія із сусідніми регіонами, з державними органами управління повинна бути організована з використанням новітніх комунікаційних технологій. Упровадження нових технологій управління вимагає підвищення кваліфікації управлінського персоналу.

Реформування державного управління з метою забезпечення більш ефективної взаємодії всіх рівнів управління вимагає:

- забезпечення комплексного підходу до розробки державної політики з орієнтацією на загальнонаціональні інтереси і стратегічні цілі, а не на кон'юнктурні фактори;

– підвищення цілеспрямованості й відповідальності за розподіл державних послуг за рахунок використання сучасних технологій, упровадження нових послуг для розвитку малого бізнесу;

– поліпшення якості державних послуг;

– використання інформаційних технологій;

– модернізації державної служби шляхом зміни системи стимулювання службовців, удосконалення показників роботи.

Підсумовуючи вищенаведене, зробимо висновок, що економічний експеримент, проведений на підприємствах легкої промисловості Чернівецької області з метою їх інноваційної реструктуризації, дав позитивний результат, особливо в легкій промисловості.

Водночас, аналізуючи результати цього експерименту, сформовано низку таких пропозицій:

– доцільно ініціювати та стимулювати механізми державного регулювання об'єднання підприємств легкої промисловості у відповідні галузеві промислові кластери, включаючи до них підприємства постачальників сировини;

– удосконалення економіко-правового державного регулювання процесів інноваційної реструктуризації промислових виробництв, зокрема в регіонах;

– актуальним стає створення регіонального фонду інноваційного розвитку для забезпечення фінансовими ресурсами процесів інноваційної реструктуризації виробництв.

Саме за цими пропозиціями мають бути проведені у подальшому наукові дослідження.

Література:

1. Постанова Кабінету Міністрів України : за станом на 31 березня 2004 р. № 423 “Про затвердження Державної програми реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу на період до 2010 року” // Офіційний вісник України. – 2004. – № 14. – С. 287.

2. Указ Президента України “Про Концепцію державної промислової політики” : за станом 12 лютого 2003 р. № 102 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 7. – С. 27.

3. *Кирюшин В.* Государственное и местное регулирование территориального развития / В. Кирюшин // Экономист. – 2000. – № 8. – С. 19–20.

4. Концепція Державної програми розвитку легкої промисловості на період до 2011 року // Урядовий кур'єр. – 2007. – №2.

5. *Лієв О.* Використання позитивного досвіду економічного експерименту 1999 року у сучасній інноваційній стратегії Чернівецької області / О. Лієв // Економист. – 2000. – № 2. – С. 12–14.

Надійшла до редколегії 09.10.2008 р.